

The Model of Family Participation in the Formal Education System

[DOI: 10.22070/TLR.2025.19403.1630](https://doi.org/10.22070/TLR.2025.19403.1630)

Majid Darabi ^{*1} and Mohsen Farmahini Farahani ²

1. Assistant Professor of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Shahed University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
Email: m.darabi@shahed.ac.ir
2. Professor of the Department of Educational Sciences, Shahed University of Tehran, Tehran, Iran.
Email: farmahinifar@yahoo.com

Abstract

Aim and introduction: This research aims to explain the pattern of family participation in the formal education system

Methodology: This research is classified as applied research in terms of its objectives, and it employs a qualitative method of a documentary-library type based on the nature of the data. The statistical population consists of National Policy Statement and Documents related to religious education. Library method and content analysis were used to review and analysis the documents.

Finding: Based on the research findings, the characteristics and specifications of the family participation model in the formal education system are outlined in the following dimensions: The objectives of participation (Development in scientific, cultural, social, economic, and political dimensions, Academic progress and enhanced quality of student learning, Continuation of educational and developmental activities, The impact of parental involvement in school activities on children's expectations and demands, Expansion of student learning communities, Strengthening group collaboration, Enhancing feelings of commitment, belonging, and involvement in educational decision-making, Information-based decision-making, Improvement of individual and school performance quality & Development of financial resources and provision of necessary and adequate facilities and equipment), The principles of participation (Principle of belief in communication, Principle of obedience, Principle of maintaining dignity and respect, Principle of continuity, Principle of adaptability and critical thinking, Principle of mutual trust, Principle of contextual understanding in communication, Principle of active listening and effective speaking, Principle of evaluation, Principle of face-to-face interaction & Principle of cohesion), The methods of participation:(Methods related to education, Methods related to students, Methods related to financial and administrative resources, Methods concerning functions and quality of education, Methods related to structural-management, Methods related to cultural context setting, Methods related to educational and supplementary facilities and equipment) & The dimensions of participation (One-dimensional participation, Multidimensional participation & Community-school participation).

Discussion and Conclusions: In Islam, the family is known as the first and most important institution of education which has profound spiritual, ethical, and behavioral impacts on the human educational structure. Family, as the moral center of society, plays a key role in educating a healthy, virtuous, and honorable generation & the continuity of societies depends on the health and dynamism of the family. Therefore, family is responsible and accountable for raising children at all stages of life. In the education system, family participation is considered a necessity to play a role in goal setting, policy making, planning, implementing, and evaluating the education system. The results of the studies show that the structure and administration of education in a country are influenced by its political, cultural, and social conditions. Given Iran's specific cultural and social

Received on: 03/09/2024

Revised on: 21/01/2025

Accepted on: 16/02/2025

Research
Article

Vol. 22, No. 2, Serial 42

Autumn & Winter

2025-26

pp: 33-58

Journal of Training & Learning Researches

Received on: 03/09/2024

Revised on: 21/01/2025

Accepted on: 16/02/2025

**Research
Article**

Vol. 22, No. 2, Serial 42

Autumn & Winter

2025-26

pp: 33-58

conditions, it is suggested that the education system move towards decentralization to increase the possibility of family participation. In this model, government intervention remains limited to macro-level policymaking, and family participation is strengthened at local levels. This approach not only makes optimal use of financial, physical, and human resources, but also takes into account linguistic, climatic, racial, and religious diversity and increases the motivation for participation. Family participation in the education system has short-term and long-term goals. In the long term, this partnership will lead to realizing the education goals and developing the country in the scientific, cultural, social, economic, and political dimensions. In the short term, family involvement leads to academic progress, increasing the learning quality, and expanding the student learning community. These partnerships also extend educational and nurturing activities beyond the classroom and school, positively impacting students' expectations and aspirations. The flow of information between families and the education system also strengthens group cooperation, a sense of commitment and belonging, and participation in decision-making. The participation of the family and the education system must be based on specific principles. These principles, as guides to action, influence the quality and quantity of participation. Participation methods are also diverse and broad, and are divided into seven categories. These methods, after being tested and adapted to the circumstances, can be useful for stakeholders. The levels of family participation in the educational system can be divided into three categories: 1- One-dimensional participation: such as financial donations, which are usually made without involvement in decision-making. 2- Multidimensional participation: This involves both intellectual and financial contributions, where families engage in decision-making, planning, and implementing educational processes. 3. Community-school participation: A type of social participation in which members of the community voluntarily and consciously participate in the educational process. Ultimately, the participation of the family and the education system leads to the development of financial resources, the provision of necessary facilities and equipment, and the creation of opportunities for educational officials to focus on more fundamental issues in educating students instead of addressing non-core issues. To strengthen this participation, it is suggested that research be conducted on effective advertising, parent education, the attitudes of stakeholders, areas of family participation, and the role of school administrators in attracting participation

Keywords: Participation, Education system, Formal, Family.

الگوی مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی^۱

DOI: 10.22070/TLR.2025.19403.1630

مجید دارابی^{*}، محسن فرمهینی فراهانی^۲

۱. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: M.darabi@shahed.ac.ir

۲. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
Email: farmahinifar@yahoo.com

چکیده

هدف این پژوهش تبیین الگوی مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی است. این پژوهش از نظر هدف جزو پژوهش‌های کاربردی است و براساس ماهیت داده‌ها روشی کیفی از نوع اسنادی کتابخانه‌ای دارد. جامعه آماری در این پژوهش اسناد بالادستی و اسناد مربوط به آموزه‌های مذهبی است. بررسی و تحلیل اسناد با استفاده از روش کتابخانه‌ای و به روش تحلیل محتوا انجام شد. براساس نتایج تحقیق ویژگی‌ها و مختصات الگوی مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی در ابعاد اهداف مشارکت (توسعه‌یافتگی در ابعاد علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، پیشرفت تحصیلی و افزایش کیفیت یادگیری دانش‌آموزان، استمرار فعالیت‌های آموزشی و پرورشی، تأثیر مشارکت والدین در فعالیت مدرسه روی توقع‌ها و انتظارات کودکان، گسترش جامعه یادگیری دانش‌آموزان، تقویت همکاری گروهی، تقویت احساس تعهد و احساس تعلق و پیوستگی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های آموزشی، تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات لازم، ارتقای کیفیت عملکرد افراد و مدرسه و توسعه منابع مالی و فراهم شدن امکانات و تجهیزات لازم و کافی)، اصول مشارکت (اصل اعتقاد به ارتباط، اصل مطیع بودن، اصل حفظ حرمت و احترام، اصل استمرار، اصل سازگاری و انتقادگری، اصل اعتماد متقابل، اصل زمینه‌یابی در ارتباط، اصل خوب شنیدن و خوب گفتن، اصل ارزشیابی، اصل چهره‌به‌چهره و اصل انسجام)، روش‌های مشارکت (روش‌های مربوط به آموزش و تربیت، روش‌های مربوط به دانش‌آموزان، روش‌های مربوط به منابع مالی و اداری، روش‌های مربوط به کارکردها و کیفیت آموزش، روش‌های مربوط به ساختار مدیریتی، روش‌های مربوط به بسترسازی فرهنگی و روش‌های مربوط به تسهیلات و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی) و ابعاد مشارکت (مشارکت یک‌بعدی، مشارکت چندبعدی و مشارکت جامعه‌مدرسه) طراحی شد.

واژگان کلیدی: مشارکت، نظام تعلیم و تربیت، رسمی، خانواده.

نشریه علمی
پژوهش‌های
آموزش و یادگیری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۳
تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۳/۱۱/۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۸

مقاله پژوهشی

Journal of
Training & Learning
Researches
Vol. 22, No. 2, Serial 42
Autumn & Winter
2025-26

دوره ۲۲، شماره ۲، پیاپی ۴۲
پاییز و زمستان ۱۴۰۴
ص: ۵۸-۳۳

۱. این مقاله با حمایت مالی هیئت اندیشه‌ورز آموزش و پرورش اندیشکده تعلیم و تربیت انجام شده است.

مقدمه

انگیزد و چه نوع راهبردهای آموزشی و مدیریتی

اثربخشی بیشتری دارند.

- والدین به معلمان کمک می‌کنند تا درک بیشتری نسبت به برخی از ابعاد رفتار فرزندشان به دست آورند؛ اما بسیار مهم است که معلمان بین نقش مهمی که والدین در ایجاد رفتار کودک یا منع آن ایفا می‌کنند، تعادل را حفظ کنند.

- کار کردن با والدین احتمال تثبیت اهداف رفتاری در خانه و مدرسه و ایجاد فرصت‌ها را برای تقویت رفتارهای مناسب افزایش می‌دهد. همچنین بر شمار تقویت‌کننده‌های موجود می‌افزاید.

- والدین با مواجهه از نزدیک درک بیشتری نسبت به وضعیت تحصیلی کودک خود و اهداف مدرسه به دست می‌آورند.

- ارتباط منظم با والدین حس مسئولیت‌پذیری را در معلمان افزایش می‌دهد.

- اگر کودکان ببینند که والدین و معلمان آن‌ها با یکدیگر همکاری می‌کنند، پیام‌های مثبتی درباره اهمیت آموزش خود دریافت می‌کنند [۳].

بررسی‌ها نشان داده‌اند که مشارکت خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی به کودکان و نوجوانان کمک می‌کند از تعلیم و تربیت صحیح‌تری برخوردار شوند، به جامعه بی‌اعتنا نباشند و از نظر اخلاقی احساس مسئولیت کنند. علاوه بر این افزایش آگاهی ایجاد احساس همبستگی، اعتماد خانواده به نهاد تربیت رسمی و عمومی، کاهش هزینه‌های فردی و سازمانی و افزایش اثربخشی از اثرات و پیامدهای آن است [۴]. مطالعه مددلو و همکاران نشان می‌دهد که مشارکت والدین می‌تواند زمینه شکست یا موفقیت دانش‌آموزان را تعیین کرده، فشارهای روحی دانش‌آموزان را کاهش دهد و در پرورش ویژگی‌های مثبت در دانش‌آموزان از قبیل احساس خودکارآمدی، اعتماد به نفس و خودباوری نقش آفرین باشد [۵]. تحقیق زنجانی‌زاده و همکاران نشان داد که از مشخصه‌های مدارس موفق استفاده حداکثری از مشارکت اولیاست. به همین دلیل در کشورهای توسعه

نهاد تعلیم و تربیت هر کشور زیربنایی برای توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی آن کشور است که نقش عمده‌ای در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جوامع دارد؛ به گونه‌ای که آینده هر کشور در آینه آموزش و پرورش امروز آن پیش‌بینی پذیر است [۱]. این نهاد به علت تحت پوشش قرار دادن اقشار مختلف مردم مسئولیت بزرگی بر عهده دارد. این مسئولیت روز به روز بزرگ‌تر می‌شود؛ چراکه تقاضا برای آموزش و پرورش رشدی بی‌سابقه پیدا کرده است؛ به طوری که با افزایش تعداد دانش‌آموزان در سطوح مختلف تحصیلی تأسیس مدارس و مراکز آموزشی جدید، جذب معلمان بیشتر و سرمایه‌گذاری بیشتر ضرورت یافته است [۲]. در گذشته وظیفه مدارس فقط به انتقال دانش و معلومات به دانش‌آموزان خلاصه می‌شد؛ اما امروزه به دلیل وجود پیشرفت‌های سریع در اقتصاد و اجتماع و تغییر در سبک زندگی در جوامع، مدارس علاوه بر انتقال دانش و فرهنگ، خود را متعهد به رشد اجتماعی عاطفی، سلامت و بهداشت جسمانی و روانی دانش‌آموزان نیز می‌دانند. تجربه کشورهای توسعه یافته هم بیانگر این است که مدارس فقط یکی از مراکز تربیتی و آموزشی اساسی به شمار می‌روند و خانواده در کنار آن نقش مکمل مدرسه را در تعلیم و تربیت افراد جامعه عهده‌دار است. از این رو همکاری دو نهاد خانه و مدرسه برای موفقیت مدارس ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. از این رو همیشه مشارکت جدی خانواده و مدرسه مورد توجه متخصصان امر آموزش و پرورش و خانواده‌ها بوده و همواره تلاش شده است که رابطه‌ای مؤثر و کارآمد بین این دو گروه به وجود آید؛ چراکه در قبال کودکان و نوجوانان هدف‌های مشترکی دارند [۱].

دیوید میتچل دلایل خوب زیادی را برای ایجاد و گسترش رابطه بین خانواده و نظام آموزشی بیان می‌کند:

- والدین از رشد فرزندشان و عوامل ایجادکننده نیازهای آموزشی ویژه آن‌ها آگاه هستند. آن‌ها عموماً به معلم می‌گویند که چه چیزی فرزندشان را برمی

بیشتر امکان تداوم نقش تربیتی خانواده‌ها را در نظام آموزش رسمی و عمومی فراهم کنند [۴].

کارباج و همکاران^۵ به انواع مشارکت والدین در برنامه‌های مدرسه اشاره کرده‌اند که شامل مشارکت مدرسه‌محور (مثل ارتباط بین والدین و معلمان یا تمایل آنان به اطلاع از اتفاق‌های مدرسه)، مشارکت خانه‌محور (مثل فعالیت‌های نظارت، حمایت، تقویت و تشویق یادگیری در خانه)، مشارکت رفتاری (هم به راهبردهای مدرسه‌محور و هم به راهبردهای خانه‌محور اطلاق می‌شود)، مشارکت شناختی-عقلانی (در این نوع مواجهه والدین فرزندانشان را با فعالیت‌ها و تجارب هیجان‌انگیز آموزشی مواجه می‌کنند) و مشارکت شخصی (نمایانگر نگرش‌ها و انتظارات والدین از ارزش و سودمندی مدرسه و آموزش) می‌شود [۸].

مشارکت والدین می‌تواند به شکل‌ها و مدل‌های گوناگون صورت گیرد؛ مثلاً ایستین و همکاران [۴] به پیوستاری از الگوهای مشارکت خانواده در قالب چهار عنوان اشاره کرده‌اند:

۱. الگوی حمایتی: در این الگو والدین موظف به حمایت از تصمیم‌های مدرسه هستند و مشارکت والدین بسیار ضعیف و در حد حضور آن‌ها در مراسم رسمی خلاصه می‌شود.
۲. الگوی انتقال خانه: در این الگو والدین با تصمیم‌هایی که مدرسه اتخاذ می‌کند، موافق هستند. آن‌ها سهم ناچیزی در ارائه دیدگاه‌های خود به مدرسه دارند و شاید تقاضای اطلاعاتی هم از مدرسه داشته باشند.
۳. الگوی اغنای برنامه درسی: این الگو بر مزیت یادگیری مشارکتی بین والدین، متخصصان و فرزندان تأکید دارد و تجارب خانواده‌ها و جامعه را در برنامه ریزی درسی و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان مهم تلقی می‌کند. در این الگو در فعالیت‌های گوناگون برنامه درسی والدین مشارکت داده می‌شوند.

یافته همکاری بین دو نهاد مدرسه و خانواده به صورت منسجم شکل گرفته است و هر دو مسئولیت مشترک خود را تربیت فرزندان تعریف نموده‌اند؛ از این رو مشارکت خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی موجب افزایش اطلاعات و آگاهی افراد، افزایش احساس همبستگی با همدیگر، ایجاد اعتماد بین افراد همچون سرمایه اجتماعی‌ای معتبر، کاهش هزینه‌های فردی و اجتماعی و افزایش اثربخشی می‌شود [۴]. چن^۱ یادآور شد هرچه والدین تعامل و حضور بیشتری در برنامه‌های درسی داشته باشند، دانش‌آموزان پیشرفت بیشتری خواهند داشت. علاوه بر این یادآور شد که مشارکت خانواده نه تنها عملکرد تحصیلی را تقویت می‌کند، بلکه در نگرش و رفتار دانش‌آموزان نیز مؤثر است. این پژوهشگر یادآور شد با اذعان به این حقیقت که دانش‌آموزان بخش چشمگیری از زمان خود را در خانه کنار پدر و مادرشان سپری می‌کنند، لازم است پدر و مادر مشارکت بیشتری با مدرسه داشته باشند تا بتوانند در راستای توسعه نظام آموزشی گام‌های جدی‌تری بردارند [۶]. نتایج تحقیق بونک و همکاران^۲ نشان داد که درگیری والدین در زمینه‌های خواندن، داشتن سطح بالای انتظارات و آرزوها از فرزندان برای پیشرفت در تحصیل و مدرسه، برقراری ارتباط بین خانه و مدرسه، دلگرمی، تقویت و حمایت از فرزندان برای یادگیری باعث پیشرفت تحصیلی آنان خواهد شد [۷]. نتایج تحقیق کاسترو و همکاران^۳ نشان داد که نحوه مواجهه والدین در فعالیت‌های یادگیری فرزندان در زمینه‌های مختلف به پیشرفت تحصیلی آنان می‌انجامد. در همین راستا بارشان و چاکمن^۴ نقش مواجهه والدین در اشتیاق فعال دانش‌آموزان به تحصیل و یادگیری را با تأکید بر چهار مؤلفه سرمشق شدن، راهنمایی کردن، تشویق کردن و دلگرمی دادن تأیید کرده‌اند. از این روست که نظام‌های آموزش رسمی در سراسر دنیا در صدد هستند تا هرچه

1 . Chen ,G

2 . Boonk, L., et al

3 . Castro, M., et al

4 . Marshall, I. A., & Jackman, G. A.

5 . Karbach, J., et al.

مجموعه روش‌هایی است که به توصیف پدیده‌های بررسی شده برای شناخت بیشتر وضعیت موجود یا یاری رساندن به فرایند تصمیم‌گیری می‌پردازد [۱۲]. روش اسنادی کتابخانه‌ای هم یکی از روش‌های تحقیق در حوزه علوم انسانی است که به جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات از منابع موجود می‌پردازد. این روش به‌طور خاص در پژوهش‌هایی که به بررسی متون، اسناد و منابع مکتوب نیاز دارند، کاربرد دارد. جامعه آماری در این پژوهش اسناد بالادستی، اسناد مربوط به آموزه‌های مذهبی و اسناد مربوط به تجارب سایر کشورها در این زمینه است. بررسی و تحلیل اسناد با استفاده از روش کتابخانه‌ای و به روش تحلیل محتوا انجام شد.

یافته‌های تحقیق

بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد بالادستی

برای بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد بالادستی سه سند بالادستی (۱) سند تحول راهبردی آموزش و پرورش، (۲) سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و (۳) مبانی نظری سند تحول بنیادین بررسی شده است که نتایج به تفکیک هریک از اسناد به شرح زیر است؛

۱. سند تحول راهبردی آموزش و پرورش

مشارکت خانواده در فرایند آموزش و پرورش اهمیت فراوانی دارد و می‌تواند در کنار تأمین منابع مالی در ارائه خدمات آموزشی بهتر مؤثر باشد. خانواده‌ها باید در تربیت فرزندان خود فعال باشند. تحقق این امر منجر به این می‌شود که نظام آموزشی به سمت رویکرد تقاضامحور حرکت کند و انتخاب‌های بهتری را برای متقاضیان فراهم کند؛ اما هماهنگی خانواده‌ها با اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی نیازمند ایجاد سازوکارهایی برای مشارکت مؤثر خانواده‌هاست.

۴. الگوی مشارکتی: این الگو براساس مشارکت مداوم، احترام متقابل و شرکت گسترده خانواده و متخصصان در سطوح مختلف مانند طراحی برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌ها بنا شده است. والدین نقش کاملاً فعالی در مدرسه و تصمیم‌گیری‌های آن دارند و احساس می‌کنند که مورد احترام واقع شده‌اند و خود را در مرکز فرایند یادگیری می‌بینند [۴].

این مطالعه با این پیش‌فرض که آموزش و پرورش امری ملی است و احتیاج به عزم و تلاش ملی و مشارکت نهادها و سازمان‌ها و مردم دارد و نیز این فرض که باید بین تربیت رسمی و تربیت غیررسمی وحدت وجود داشته باشد و نیز خانواده در به سرانجام رسیدن غایت و هدف کلی تربیت نقش کلیدی دارد و هماهنگی و همیاری آن‌ها در دستیابی به اهداف ضرورت دارد، به دنبال تبیین الگوی مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی براساس اسناد بالادستی، تجارب موجود و آموزه‌های دینی است تا براساس آن الگوی همکاری خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی را استخراج کند که در آن اهداف، اصول، روش‌ها و سطوح همکاری خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مشخص شده باشد. براین اساس این مطالعه به دنبال طراحی مختصات الگوی مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در اسناد بالادستی، سند تحول راهبردی آموزش و پرورش [۹]، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش [۱۰]، مبانی نظری سند تحول بنیادین [۱۱] و آموزه‌های دینی است.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف جزو پژوهش‌های کاربردی است و براساس ماهیت داده‌ها (کمی و کیفی) روشی کیفی دارد. در این مطالعه محققین از روش توصیفی در منابع اسنادی کتابخانه‌ای بهره‌جسته‌اند. تحقیق توصیفی

جدول ۱. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر سند تحول راهبردی آموزش و پرورش

گزاره‌ها	برداشت
تأکید بر جایگاه و نقش تربیتی خانواده و افزایش مشارکت آن در تعامل اثر بخش با نظام تربیت رسمی و عمومی	جایگاه و ارزش بودن مشارکت و نقش تربیتی خانواده
وزارت آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد تربیت رسمی و عمومی کشور، متولی جریان تربیت در ساحت‌های شش‌گانه، قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی‌بخش جامعه دانایی‌محور با مشارکت خانواده و نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی است.	انجام مأموریت آموزش و پرورش با مشارکت خانواده و...
بهره‌مند از ظرفیت عوامل سهیم و مؤثر و متکی بر مشارکت ذی‌نفعان (با تأکید بر مربیان، متریان و خانواده)	بهره‌مندی از ظرفیت مشارکت ذی‌نفعان با تأکید بر مربیان، متریان و خانواده
زمینه‌سازی برای مدیریت بهینه محیط رسانه‌ای با محوریت خانواده	محوریت خانواده در زمینه‌سازی برای مدیریت بهینه محیط رسانه‌ای
تبیین نقش مدرسه، رسانه‌ها و خانواده در تأمین پیش‌نیازهای ورود کودک به مدرسه و تلاش برای هماهنگی و همسویی آن‌ها با هم و با اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی	تبیین نقش خانواده و... در تأمین پیش‌نیازهای ورود کودک به مدرسه تلاش برای هماهنگی و همسویی خانواده و... با اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی
ایجاد سازوکارهای قانونی برای مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها و رسانه‌ها و افزایش همسویی آنان با اهداف و برنامه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی	ایجاد سازوکارهای قانونی برای مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها و رسانه‌ها افزایش همسویی خانواده‌ها و رسانه‌ها با اهداف و برنامه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی
همراهی و همکاری آحاد جامعه (عزم ملی) به‌ویژه فرهنگیان، خانواده‌ها و نخبگان در اجرای سند (شکل‌گیری احساس تعلق و مشارکت)	شکل‌گیری احساس تعلق و مشارکت با همکاری آحاد جامعه در اجرای سند
در نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب در تقسیم کار ملی بر گسترش مشارکت همه‌جانبه و دخالت متعادل ارکان سه‌گانه نظام (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در ارائه خدمات تربیت رسمی و عمومی، تأمین امکانات لازم، رقابت‌پذیری و برون‌سپاری تأکید شده است.	مشارکت همه‌جانبه و دخالت با تأکید بر مشارکت ارکان سه‌گانه نظام (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در ارائه خدمات تربیت رسمی و عمومی و تأمین امکانات لازم، رقابت‌پذیری و برون‌سپاری
ضرورت تقسیم کار ملی بین عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت به ویژه بین سه رکن اصلی نظام تربیت: حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی در برابر تعدد مراکز و نهادهای سیاست‌گذار در عرصه تربیت با جهت‌گیری‌های گوناگون	ضرورت تقسیم کار ملی بین عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت به ویژه بین سه رکن اصلی نظام تربیت
نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب برای تحقق رسالت و کارکردهای خود از مشارکت همه نهادها و عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت بهره‌مند می‌شود و نهادهای اجتماعی و مدنی اتکا دارد. مسئولیت اصلی امر تربیت بر عهده حاکمیت اسلامی است. خانواده‌ها در تداوم نقش آفرینی تربیتی در مرحله پیش از ورود به نظام تربیت رسمی و عمومی نقش اصلی را بر عهده دارند و باید با کسب شایستگی‌های لازم در امر تربیت فرزندان خود مشارکت فعال داشته باشند.	نظام تربیت برای تحقق رسالت و کارکردهای خود از مشارکت همه نهادها و عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت بهره‌مند می‌شود و هرچند مسئولیت اصلی امر تربیت بر عهده حاکمیت اسلامی است، خانواده‌ها در تداوم نقش آفرینی تربیتی در مرحله پیش از ورود به نظام تربیت رسمی و عمومی نقش اصلی را بر عهده دارند و باید با کسب شایستگی‌های لازم در امر تربیت فرزندان خود مشارکت فعال داشته باشند.

ادامه جدول ۱. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر سند تحول راهبردی آموزش و پرورش

گزاره‌ها	برداشت
<p>در چند دهه گذشته عمده منابع مالی آموزش و پرورش را دولت تأمین کرده است و به رغم مشارکت بخش خصوصی به صورت اداره مدارس غیرانتفاعی و نیز به شکل ساخت مدارس در بیش از دو دهه گذشته با کسری مزمن مواجه بوده است؛ ولی این میزان مشارکت در برابر آنچه در وضع مطلوب نظام تربیت رسمی و عمومی پیشنهاد شده است، کفایت نمی‌کند. مطلوب آن است که هر سه رکن نظام تربیت رسمی و عمومی (دولت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) به میزان برخوردار از منافع آموزش در تأمین منابع مالی آن مشارکت کنند.</p>	<p>هر سه رکن نظام تربیت رسمی و عمومی (دولت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) به میزان برخوردار از منافع آموزش در تأمین منابع مالی آن مشارکت کنند.</p>
<p>نظام تربیت رسمی و عمومی نهادی است عمومی و سازمان‌یافته که در جایگاه مهم‌ترین عامل انتقال، بسط و اعتلای فرهنگ در جامعه اسلامی ایران مسئولیت آماده‌سازی عموم متریبان جهت تحقق مرتبه‌ای از آمادگی^۱ برای تحقق حیات طیبه را بر عهده دارد. این نهاد عمومی با تکیه بر دولت اسلامی (حاکمیت) و با مشارکت فعال خانواده‌ها و نهادها و سازمان‌های غیردولتی متولی و مسئول تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی در همه سطوح است.</p>	<p>نظام تربیت رسمی و عمومی با تکیه بر دولت اسلامی (حاکمیت) و با مشارکت فعال خانواده‌ها و نهادهای دیگر مسئول تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی در همه سطوح است.</p>
<p>مؤلفه‌ها (نظام رسمی و عمومی): منظور از مؤلفه‌های اصلی نظام تربیت رسمی و عمومی اجزایی است که برای کمک به تحقق رسالت و اهداف آن (در سطوح سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی، هماهنگی، اجرا، نظارت، ارزشیابی و اصلاح) شکل گرفته‌اند. این اجزا مجرای عمل ارکان سه‌گانه (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در چارچوب زیرنظام‌های اصلی این نظام‌اند.</p>	<p>زیرنظام‌های اصلی نظام رسمی و عمومی حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی هستند.</p>
<p>رویکرد عرضه‌مدار / رویکرد تقاضامدار: در شرایط فعلی تخصیص منابع در تربیت رسمی و عمومی ایران عمدتاً عرضه‌مدار است. به‌ترتیبی که تقریباً مجموع منابع مالی دولت برای آموزش و پرورش از طریق بودجه عمومی در اختیار مدارس دولتی عرضه‌کننده خدمات آموزشی قرار می‌گیرد. در برابر در رویکرد تقاضامدار در هنگام تخصیص منابع مالی دولت طرف تقاضای آموزش یعنی دانش‌آموزان و خانواده‌ها نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. این کار از طریق توسعه کمک‌های مالی به متقاضیان آموزش (در قالب بسته آموزشی، بورس تحصیلی، کمک مستقیم مالی و...) صورت می‌گیرد که از این راه متقاضیان بتوانند در مؤسسات و مدارس با کیفیت بالاتر (اعم از دولتی و غیردولتی) ثبت‌نام کنند و دامنه انتخاب آن‌ها گسترش یابد.</p>	<p>رویکرد تقاضامدار جایگزین رویکرد عرضه‌مدار شود تا متقاضیان بتوانند در مؤسسات و مدارس با کیفیت بالاتر ثبت‌نام کنند و دامنه انتخاب آن‌ها گسترش یابد.</p>

۱. تعیین این مرتبه در طی بازه‌های زمانی توسط شورای عالی تربیت مشخص می‌شود.

حفظ ارزش های اخلاقی، ارتقای مهارت های تربیتی، تعامل فعال با نهادهای آموزشی می انجامد و چنان عامل قوام بخش فرهنگ عمومی و تعالی جامعه اسلامی شناخته می شود.

۲. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده در نظام تعلیم و تربیت از اهمیت ویژه ای برخوردار است و مشارکت مؤثر آن ها به تقویت مسئولیت پذیری آن ها،

جدول ۲. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

گزاره ها	برداشت
ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت
وزارت آموزش و پرورش مهم ترین نهاد تعلیم و تربیت رسمی عمومی، متولی فرایند تعلیم و تربیت در همه ساحت های تعلیم و تربیت، قوام بخش فرهنگ عمومی و تعالی بخش جامعه اسلامی براساس نظام معیار اسلامی با مشارکت خانواده و نهادها و سازمان های دولتی و غیردولتی است.	مشارکت خانواده و... با وزارت آموزش و پرورش مهم ترین نهاد قوام بخش فرهنگ عمومی و تعالی بخش جامعه اسلامی
متکی بر ارکان تعلیم و تربیت و بهره مند از ظرفیت عوامل سهم و مؤثر و مبتنی بر مشارکت ذی نفعان با تأکید بر مریبان، دانش آموزان و خانواده	اتکا بر مشارکت ذی نفعان با تأکید بر خانواده و...
ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور، بسط و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه سازی برای اقتدار و مرجعیت علمی و تکوین تمدن اسلامی ایرانی در راستای تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی با تأکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی، التزام به ارزش های اخلاقی، وفاداری به نظام جمهوری اسلامی ایران، اعتقاد و التزام عملی به اصل ولایت مطلقه فقیه و مردم سالاری دینی، تحکیم وحدت ملی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیت های اجتماعی، ارتقای آداب و آئین زندگی متعالی بهداشتی و زیست محیطی	ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور و...
افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
تقویت و نهادینه سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت پذیری مردم، خانواده، نهادهای اقتصادی، مدیریت شهری و روستایی و بنیادهای عام المنفعه در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف های کلان ۵، ۲، ۳ و ۷)	تقویت و نهادینه سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت پذیری خانواده و... در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
تعامل اثربخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با سایر نهادها و دستگاه های مرتبط به ویژه نهاد خانواده و رسانه با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی (هدف های کلان ۷، ۴، ۱ و ۲)	تعامل اثربخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به ویژه با نهاد خانواده و... با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی
تقویت ایمان، بصیرت دینی و باور به ارزش های انقلاب اسلامی و توانمندسازی مریبان و دانش آموزان برای وفاداری و حمایت آگاهانه از این ارزش ها و مواجهه هوشمندانه با توطئه های دشمنان با استفاده از ظرفیت برنامه های آموزشی و تربیتی آموزش و پرورش و مشارکت خانواده و سایر نهادها و دستگاه ها به ویژه حوزه های علمیه و حضور فعال و سازمان یافته دانش آموزان و مدارس در برنامه های سیاسی، اجتماعی و انقلابی	مشارکت خانواده و... در توانمندسازی مریبان و دانش آموزان در ابعاد مختلف دینی، انقلابی و...

ادامه جدول ۲. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

گزاره‌ها	برداشت
جلب مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها در حفظ، تعمیق و اشاعه حیا و عفاف و پوشش دانش‌آموزان	جلب مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها در حفظ، تعمیق و اشاعه حیا و عفاف و پوشش دانش‌آموزان
تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضائات جامعه اسلامی (۲ و ۵)	افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی
آموزش و ارتقای مدیریت خانواده در استفاده مناسب از ابزار رسانه در محیط خانواده همسو با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	آموزش و ارتقای مدیریت خانواده در استفاده مناسب از ابزار رسانه در محیط خانواده همسو با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
تدوین اصول راهنما و پودمان‌های آموزشی برای تبیین نقش خانواده و... در تأمین پیش نیازهای ورود کودک به مدرسه و ایجاد سازوکارهای لازم برای هماهنگی و همسویی آن‌ها با هم و با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	تدوین اصول راهنما و پودمان‌های آموزشی برای تبیین نقش خانواده و... در تأمین پیش نیازهای ورود کودک به مدرسه و ایجاد سازوکارهای لازم برای هماهنگی و همسویی آن‌ها با هم و با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
تدوین برنامه جامع مشارکت خانواده و نهادهای تربیتی و آموزشی برای تقویت فرهنگ تربیتی خانواده‌ها و تحقق شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان	تدوین برنامه جامع مشارکت خانواده و... برای تقویت فرهنگ تربیتی خانواده‌ها و تحقق شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان
افزایش میزان مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مدرسه، برگزاری دوره‌های آموزشی اثربخش و ارائه خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌های آسیب‌پذیر و آسیب‌زا برای همسوسازی اهداف و روش‌های تربیتی خانواده و مدرسه	افزایش میزان مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مدرسه، برگزاری دوره‌های آموزشی اثربخش و ارائه خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌های آسیب‌پذیر و آسیب‌زا برای همسوسازی اهداف و روش‌های تربیتی خانواده و مدرسه
تهیه و تدوین محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان جهت آشنایی با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی	برنامه آشنایی خانواده‌ها با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی
گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی ویژه معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌های ایرانی در خارج از کشور براساس نظام معیار اسلامی و با رعایت اصول تربیتی از طریق شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات	گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی خانواده‌های ایرانی در خارج از کشور

۳. مبانی نظری سند تحول بنیادین

درحالی‌که دولت نقش مکمل را ایفا می‌کند، والدین مسئولیت اصلی تربیت کودک را به عهده دارند و نیاز به مشارکت فعال آن‌ها در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارزیابی فرایند تربیتی احساس می‌شود. خانواده‌ها حق

انتخاب نوع تربیت، نظارت و مشارکت در مدیریت نظام آموزشی، تدوین مقررات آموزشی، انتخاب محتوا و حتی مشارکت در تأمین هزینه‌ها را دارند و باید در مراحل مختلف تربیت رسمی و عمومی فعال باشند تا نقش خانواده در فرایند تربیت به خوبی تحقق یابد.

جدول ۳. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر مبانی نظری سند تحول بنیادین

گزاره	برداشت
بدیهی است که نقش و جایگاه والدین در انجام دادن تکلیف و حق تربیت فرزندان در همه سطوح و انواع تربیت یکسان نیست. تردیدی نیست که این نقش به سبب شرایط رشدی کودکان در سنین آغازین زندگی برجسته و حساس تر و ضروری تر است.	نقش و جایگاه ویژه والدین در تربیت فرزندان در سنین آغازین زندگی
خانواده نیز که به طور مستقیم خطاب آیه «قوا انفسکم و اهلکم ناراً و قودها الناس و الحجارة» واقع می شود، نمی تواند نسبت به اهداف، برنامه ها و اقدام های تربیتی انجام یافته نسبت به فرزندان خویش بی توجه باشد. به این ترتیب خانواده نه تنها در پشتیبانی و اجرای طرح های تربیتی، بلکه در سیاست گذاری، برنامه ریزی و به ویژه ارزشیابی از برنامه ها و اقدام های فرایند تربیت باید مشارکت فعال داشته باشد.	ضرورت مشارکت فعال خانواده ها در سیاست گذاری، برنامه ریزی، ارزشیابی از برنامه ها و اقدام های فرایند تربیتی
مشارکت والدین در فرایند تربیت (در همه انواع آن) هم حق و هم تکلیف آنهاست و دولت اسلامی موظف است در استیفای این حق و کمک به ادای این تکلیف بکوشد و سازوکارهای ضروری آن را فراهم آورد؛ بنابراین لازم است با طراحی و اجرای تدابیر مناسب خانواده را به لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام دادن تکالیف تربیتی و ایفای نقش فعال در فرایند تربیت فرزندان خویش آماده کند.	ضرورت تدوین طرح و اجرای تدابیر مناسب برای آماده سازی خانواده از لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام دادن تکالیف تربیتی و ایفای نقش فعال در فرایند تربیت فرزندان
تربیت دو جنبه فردی و اجتماعی دارد. در جنبه فردی تربیت فرد و خانواده صاحب حق و تکلیف اند؛ بنابراین به طور کلی مسئولیت اولیه و اصلی تربیت کودکان با والدین است و دولت نقش مکمل و ناظر را به عهده دارد؛ ولی ایفای جنبه اجتماعی حق بر تربیت باید با مسئولیت ارکان تربیت و همه نهادهای سهیم صورت پذیرد که در تربیت رسمی مسئولیت اصلی به عهده حاکمیت است و والدین نقش مکمل و ناظر را دارند؛ در عین حال والدین (خانواده) در فرایند تربیت رسمی و عمومی فرزندان خود از این حقوق برخوردارند؛ حق انتخاب نوع تربیت فرزندان خود، حق نظارت و مشارکت در مدیریت نظام تربیت رسمی و عمومی در حد توانایی و صالحیت و حق مشارکت در جریان تربیت فرزندان خود	در جنبه فردی تربیت مسئولیت اولیه و اصلی تربیت کودکان با والدین است و دولت نقش مکمل و ناظر را به عهده دارد. در تربیت رسمی مسئولیت اصلی به عهده حاکمیت است و والدین نقش مکمل و ناظر را دارند. خانواده در فرایند تربیت رسمی و عمومی فرزندان خود از این حقوق برخوردارند؛ حق انتخاب نوع تربیت فرزندان خود، حق نظارت و مشارکت در مدیریت نظام تربیت رسمی و عمومی در حد توانایی و صالحیت و حق مشارکت در جریان تربیت فرزندان خود
با وجود ورود کودکان به مدارس و همچنین واگذار شدن فرایند هدف گذاری، سیاست گذاری، برنامه ریزی، اجرا، نظارت، ارزشیابی و اصلاح نظام تربیت رسمی و عمومی به دولت مسئولیت تربیت همچنان به دوش والدین است. تداوم تکلیف والدین در همه مراحل تربیت رسمی و عمومی و دولت و خانواده را اجتناب ناپذیر کرده است.	تداوم تکلیف والدین در همه مراحل تربیت رسمی و عمومی
رکن خانواده در فرایند تربیت رسمی و عمومی روشی مطمئن برای پیشگیری از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی و عمومی و کنترل سلطه نامحدود دولت بر روند تکوین هویت افراد و ابزاری شدن آن و راهکاری مناسب در برابر انتقادهای جدی وارد بر تربیت رسمی در این زمینه است.	مشارکت خانواده در فرایند تربیت رسمی و عمومی روشی مطمئن برای پیشگیری از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی و عمومی است.

ادامه جدول ۳. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر مبانی نظری سند تحول بنیادین

گزاره	برداشت
در نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب خانواده مهم‌ترین نهاد پشتوانه تشکیل جامعه صالح به شمار می‌آید؛ از این رو تأسیس و حفظ خانواده از ارزش‌های اساسی برگرفته از سنت اسلامی است و نوباوگان و نوجوانان باید به اهمیت این نهاد ارزشمند و بنیادی پی ببرند و مهارت‌های ضروری را برای تشکیل و تداوم آن کسب کنند.	خانواده مهم‌ترین نهاد پشتوانه تشکیل جامعه صالح به شمار می‌آید.
تربیت رسمی بخشی از جریان تربیت است که به شکل سازماندهی شده، قانونی، عادلانه، همگانی و الزامی در مدرسه با محوریت دولت اسلامی و مشارکت فعال دیگر ارکان تربیت (خانواده، رسانه و نهادهای غیردولتی) صورت می‌پذیرد.	مشارکت فعال خانواده و... در تربیت رسمی
مشارکت خانواده‌ها، اصحاب رسانه، نهادهای غیردولتی و تشکل‌های مردم نهاد در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی، هماهنگی، اجرا، نظارت و ارزشیابی در جهت تحقق بخشیدن به رسالت و اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی ضروری است.	ضرورت مشارکت خانواده‌ها و... در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی، هماهنگی، اجرا، نظارت و ارزشیابی در جهت تحقق بخشیدن به رسالت و اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی
یکی از جلوه‌های کانونی همکاری و تعاون در مدرسه در نسبت وثیقی است که مدرسه و خانواده برقرار می‌کنند. در این نگرش خانواده و مدرسه دو فضای تربیتی مکمل همدیگر خواهند بود؛ به‌ویژه با توجه به اینکه والدین باید نقشی تعیین‌کننده در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی داشته باشند، ضرورت دارد اولیا با معلمان و مدیریت مدرسه ارتباط مستمر داشته باشند و همواره مدرسه محل تردد آنان باشد؛ از این رو سازوکارهای تربیت رسمی و عمومی باید به‌گونه‌ای ترتیب داده شوند که حق خانواده به‌سان یکی از ارکان تربیت رعایت شود.	رعایت حق خانواده به‌سان یکی از ارکان تربیت؛ بنابراین باید خانواده نقشی تعیین‌کننده در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی داشته باشد. اولیا با معلمان و مدیریت مدرسه ارتباط مستمر داشته باشند و همواره مدرسه محل تردد آنان باشد.
در تربیت رسمی و عمومی صرف‌نظر از تأکید بر شایستگی‌های پایه (عواملی که به تقویت نهاد خانواده می‌انجامد و از لوازم استحکام خانواده محسوب می‌شود)، به نقش‌های جنسیتی مانند نقش پدری و نقش مادری نیز توجه جدی می‌شود.	در تربیت رسمی و عمومی به نقش‌های جنسیتی مانند نقش پدری و نقش مادری نیز توجه جدی می‌شود.
ارکان تربیت رسمی همان عناصر اصلی (سهیم و مؤثر) در تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی‌اند که به‌ترتیب میزان نقش‌آفرینی در این نوع تربیت عبارت‌اند از: دولت اسلامی (حاکمیت)، خانواده، رسانه، نهادها و سازمان‌های غیردولتی.	خانواده همچون یکی از ارکان تربیت رسمی در تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی
با عنایت به حق و تکلیف در دیدگاه اسلامی مشارکت والدین در مدیریت تربیت رسمی و عمومی حق آن‌هاست و دولت اسلامی موظف است در استیفای این حق بکوشد و سازوکارهای ضروری آن را فراهم آورد؛ بنابراین رابطه حاکمیت و خانواده در امر تربیت، به‌ویژه تربیت رسمی و عمومی، رابطه طولی و تعاملی است.	مشارکت والدین در مدیریت تربیت رسمی و عمومی حق آن‌هاست و دولت اسلامی موظف است در استیفای این حق بکوشد و سازوکارهای ضروری آن را فراهم آورد. رابطه حاکمیت و خانواده در امر تربیت، به‌ویژه تربیت رسمی و عمومی، رابطه طولی و تعاملی است.

ادامه جدول ۳. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر مبانی نظری سند تحول بنیادین

گزاره	برداشت
نقش والدین در تحقق حق بر تربیت فرزندان در تمامی سطوح و انواع تربیت یکسان نیست. بی شک این نقش به سبب شرایط رشد کودکان در سنین آغازین زندگی برجسته تر، حساس تر و ضروری تر است.	یکسان نبودن نقش والدین در تحقق حق بر تربیت فرزندان در تمامی سطوح و انواع تربیت
از مجموع قوانین و مقررات کنونی کشور ما برمی آید که مسئولیت اصلی تربیت کودک در نظام حقوقی ایران با والدین یا سرپرست قانونی کودک است. بند الف ماده ۷ اعلامیه حقوق بشر اسلامی نیز مقرر می دارد که «...والدین و کسانی که از نظر قانون شرع به منزله والدین هستند، حق انتخاب نوع تربیتی را برای فرزندان خود خواهند داشت که منافع و آینده آنان را در پرتو ارزش های اخلاقی و احکام شرعی تأمین کند.»	مسئولیت اصلی تربیت کودک در نظام حقوقی ایران با والدین یا سرپرست قانونی کودک است.
در نظام حقوقی اسلامی مشارکت و نظارت حق والدین است و دولت باید زمینه های تحقق یافتن این حق را برآورده کند. به نظر می رسد در زمینه هایی مانند تدوین مقررات آموزشی و برنامه ها، انتخاب محتوا، تهیه منابع آموزشی و کمک آموزشی، تأمین هزینه ها و نحوه مصرف اعتبارها جلب مشارکت مادی و معنوی والدین ضروری است.	مشارکت و نظارت حق والدین است و دولت باید زمینه های تحقق یافتن این حق را برآورده کند.
به طور کلی خانواده در راستای تحقق حق بر تربیت رسمی می تواند این نقش ها را نسبت به فرزندان ایفا کند: انتخاب نوع مدرسه برای فرزندان، نظارت بر کارکرد مدرسه، مشارکت در فعالیت های مدرسه ای مانند مشارکت در طراحی و اجرای برنامه های درسی غیرالزامی، حضور در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های نظام تربیت رسمی و عمومی.	حق خانواده در تربیت رسمی: انتخاب نوع مدرسه برای فرزندان، نظارت بر کارکرد مدرسه، مشارکت در فعالیت های مدرسه ای مانند مشارکت در طراحی و اجرای برنامه های درسی غیرالزامی، حضور در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های نظام تربیت رسمی و عمومی
در نظام حقوقی اسلامی مشارکت و نظارت حق والدین است و دولت باید زمینه های تحقق این حق را برآورده کند. به نظر می رسد در زمینه هایی مانند تدوین مقررات آموزشی و برنامه ها، انتخاب محتوا، تهیه منابع آموزشی و کمک آموزشی، تأمین هزینه ها و نحوه مصرف اعتبارها جلب مشارکت مادی و معنوی والدین ضروری است.	زمینه های ضروری مشارکت مادی و معنوی والدین: تدوین مقررات آموزشی و برنامه ها، انتخاب محتوا و تهیه منابع آموزشی و کمک آموزشی، تأمین هزینه ها و نحوه مصرف اعتبارها
یکی از نهادهای اجتماعی مؤثر و بنیادی در انواع تربیت به ویژه در سنین کودکی و نوجوانی نهاد خانواده است؛ بنابراین خانواده در هر حال نقشی انکارناپذیر در فرایند تربیت دارد.	نقش انکارناپذیر نهاد خانواده در فرایند تربیت
وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی در دستیابی به اهداف ضروری است.	ضرورت وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی
توجه به محوریت نقش خانواده در تدوین و اجرای برنامه های تربیتی ضروری است.	ضرورت توجه به محوریت نقش خانواده در تدوین و اجرای برنامه های تربیتی
در مرحله اول تربیت (سه سال اول ابتدایی) وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی ضروری است.	ضرورت وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی در مرحله اول تربیت (سه سال اول ابتدایی)

ادامه جدول ۳. جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی از منظر مبانی نظری سند تحول بنیادین

گزاره	برداشت
در مرحله دوم تربیت (سه سال دوم ابتدایی) وجود هماهنگی و همسویی رابطه میان خانواده، مدرسه و سایر نهادهای سهیم برای تدارک تجربیات غنی و متنوع فردی و گروهی در داخل و خارج از محیط مدرسه ضروری است.	ضرورت وجود هماهنگی و همسویی رابطه میان خانواده، مدرسه و سایر نهادهای سهیم برای تدارک تجربیات غنی و متنوع فردی و گروهی در داخل و خارج از محیط مدرسه در مرحله دوم تربیت (سه سال دوم ابتدایی)
وجود هماهنگی و همسویی میان خانواده و سایر نهادهای سهیم در جریان تربیت رسمی و عمومی برای کمک به فرد در شناخت و انتخاب آگاهانه نظام معیاراسلامی و التزام به آن ضروری است.	وجود هماهنگی و همسویی میان خانواده و سایر نهادهای سهیم در جریان تربیت رسمی و عمومی

جمع‌بندی بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، سند تحول راهبردی آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش را می‌توان به شرح جدول زیر انجام داد:

جدول ۴. جمع‌بندی بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد

موضوع	گزاره	سند اشاره شده
ارزش، اهمیت و ضرورت مشارکت	جایگاه و ارزش بودن مشارکت و نقش تربیتی خانواده	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	تبیین نقش خانواده و... در تأمین پیش‌نیازهای ورود کودک به مدرسه	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	زیرنظام‌های اصلی نظام رسمی و عمومی حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی است.	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	نظام تربیت رسمی و عمومی با تکیه بر دولت اسلامی (حاکمیت) و با مشارکت فعال خانواده‌ها و نهادهای دیگر مسئول تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی در همه سطوح است.	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	محوریت خانواده در زمینه‌سازی برای مدیریت بهینه محیط رسانه‌ای	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	هرچند مسئولیت اصلی امر تربیت بر عهده حاکمیت اسلامی است، اما خانواده‌ها در تداوم نقش‌آفرینی تربیتی در مرحله پیش از ورود به نظام تربیت رسمی و عمومی نقش اصلی را بر عهده دارند و باید با کسب شایستگی‌های لازم در امر تربیت فرزندان خود مشارکت فعال داشته باشند.	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	مشارکت خانواده و... با وزارت آموزش و پرورش، مهم‌ترین قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی‌بخش جامعه اسلامی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	تأکید بر مشارکت ذی‌نفعان با تأکید خانواده و...	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	نقش و جایگاه ویژه والدین در تربیت فرزندان در سنین آغازین زندگی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
ضرورت مشارکت فعال خانواده‌ها در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، ارزشیابی برنامه‌ها و اقدام‌های فرایند تربیتی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش	

ادامه جدول ۴. جمع‌بندی بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد

موضوع	گزاره	سند اشاره شده
ارزش، اهمیت و ضرورت مشارکت	در جنبه فردی تربیت مسئولیت اولیه و اصلی تربیت کودکان با والدین است و دولت نقش مکمل و ناظر را به عهده دارد. در تربیت رسمی مسئولیت اصلی به عهده حاکمیت است و والدین نقش مکمل و ناظر را دارند.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	خانواده در فرایند تربیت رسمی و عمومی فرزندان خود از این حقوق برخوردارند: حق انتخاب نوع تربیت فرزندان خود، حق نظارت و مشارکت در مدیریت نظام تربیت رسمی و عمومی در حد توانایی و صالحیت و حق مشارکت در جریان تربیت فرزندان خود	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت و نظارت حق والدین است و دولت باید زمینه‌های تحقق یافتن این حق را برآورده کند.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	ضرورت وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	انجام مأموریت آموزش و پرورش با مشارکت خانواده و...	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	بهره‌مندی از ظرفیت مشارکت ذی‌نفعان با تأکید بر مربیان، متریان و خانواده	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	تلاش برای هماهنگی و همسویی خانواده و... با اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	هر سه رکن نظام تربیت رسمی و عمومی (دولت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) به میزان برخوردار از منافع آموزش در تأمین منابع مالی آن مشارکت کنند.	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	ضرورت وجود ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل و نهادهای تربیت رسمی و غیررسمی در مرحله اول تربیت	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	ضرورت وجود هماهنگی و همسویی رابطه میان خانواده، مدرسه و سایر نهادهای سهیم برای تدارک تجربیات غنی و متنوع فردی و گروهی در داخل و خارج از محیط مدرسه در مرحله دوم تربیت	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	ضرورت توجه به محوریت نقش خانواده در تدوین و اجرای برنامه‌های تربیتی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	نقش انکارناپذیر نهاد خانواده در فرایند تربیت	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	حق خانواده در تربیت رسمی: انتخاب نوع مدرسه برای فرزندان، نظارت بر کارکرد مدرسه، مشارکت در فعالیتهای مدرسه‌ای مانند مشارکت در طراحی و اجرای برنامه‌های درسی غیرالزامی، حضور در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های نظام تربیت رسمی و عمومی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مسئولیت اصلی تربیت کودک در نظام حقوقی ایران با والدین یا سرپرست قانونی کودک است.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	یکسان نبودن نقش والدین در تحقق حق بر تربیت فرزندان در تمامی سطوح و انواع تربیت	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	رابطه حاکمیت و خانواده در امر تربیت، به‌ویژه تربیت رسمی و عمومی، رابطه طولی و تعاملی است.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	خانواده در جایگاه یکی از ارکان تربیت رسمی در تحقق شایسته جریان تربیت رسمی و عمومی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت والدین در مدیریت تربیت رسمی و عمومی حق آنهاست و دولت اسلامی موظف است در استیفای این حق بکوشد و سازوکارهای ضروری آن را فراهم آورد.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش

ادامه جدول ۴. جمع‌بندی بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد

موضوع	گزاره	سند اشاره شده
سازوکار و راهکارها	ایجاد سازوکارهای قانونی برای مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها و رسانه‌ها	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	افزایش همسویی خانواده‌ها و رسانه‌ها با اهداف و برنامه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	رویکرد تقاضامدار جایگزین رویکرد عرضه‌مدار شود تا متقاضیان بتوانند در مؤسسات و مدارس با کیفیت بالاتر ثبت‌نام کنند و دامنه انتخاب آن‌ها گسترش یابد.	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	تقسیم کار ملی بین عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت به‌ویژه بین سه رکن اصلی نظام تربیت	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	مشارکت همه‌جانبه و تأکید بر مشارکت ارکان سه‌گانه نظام (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در ارائه خدمات تربیت رسمی و عمومی و تأمین امکانات لازم، رقابت‌پذیری و برون‌سپاری	سند تحول راهبردی آموزش و پرورش
	تدوین برنامه جامع مشارکت خانواده و... برای تقویت فرهنگ تربیتی خانواده‌ها و تحقق شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	تدوین اصول راهنما و پودمان‌های آموزشی برای تبیین نقش خانواده و... در تأمین پیش‌نیازهای ورود کودک به مدرسه و ایجاد سازوکارهای لازم برای هماهنگی و همسویی آن‌ها با هم و با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	آموزش و ارتقای مدیریت خانواده در استفاده مناسب از ابزار رسانه در محیط خانواده همسو با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور و...	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به‌ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری خانواده و... در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	تعامل اثر بخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به‌ویژه با نهاد خانواده و... با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت خانواده و... در توانمندسازی مریدان و دانش‌آموزان در ابعاد مختلف دینی، انقلابی و...	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	جلب مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها در حفظ، تعمیق و اشاعه حیا، عفاف و پوشش دانش‌آموزان	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
	گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی خانواده‌های ایرانی در خارج از کشور	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
برنامه آشنایی خانواده‌ها با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	
افزایش میزان مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مدرسه	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	

ادامه جدول ۴. جمع‌بندی بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در اسناد

موضوع	گزاره	سند اشاره شده
سازوکارها و راهکارها	ضرورت تدوین طرح و اجرای تدابیر مناسب برای آماده‌سازی خانواده از لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام دادن تکالیف تربیتی و ایفای نقش فعال در فرایند تربیت فرزندان	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	تداوم تکلیف والدین در همه مراحل تربیت رسمی و عمومی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	خانواده مهم‌ترین نهاد پشتیبان تشکیل جامعه صالح به شمار می‌آید.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	رعایت حق خانواده به سان یکی از ارکان تربیت	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت فعال خانواده و... در تربیت رسمی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت خانواده در فرایند تربیت رسمی و عمومی روشی مطمئن برای پیشگیری از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی و عمومی است.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	مشارکت خانواده‌ها و... در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی، هماهنگی، اجرا، نظارت و ارزشیابی در جهت تحقق بخشیدن به رسالت و اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	باید خانواده نقشی تعیین‌کننده در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی داشته باشد، اولیا با معلمان و مدیریت مدرسه ارتباط مستمر داشته باشند و همواره مدرسه محل تردد آنان باشد.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	در تربیت رسمی و عمومی به نقش‌های جنسیتی مانند نقش پدری و نقش مادری نیز توجه جدی می‌شود.	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	وجود هماهنگی و همسویی میان خانواده و سایر نهادهای سهیم در جریان تربیت رسمی و عمومی	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش
	موارد ضروری مشارکت مادی و معنوی والدین: تدوین مقررات آموزشی و برنامه‌ها، انتخاب محتوا، تهیه منابع آموزشی و کمک آموزشی، تأمین هزینه‌ها و نحوه جلب و مصرف اعتبارها	سند مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش

بررسی جایگاه خانواده در نظام تعلیم و تربیت براساس آموزه‌های دینی

اسلام آئینی الهی و مقدس است که برای خانواده اهمیت فراوان قائل شده است و آن را سنگ بنای مهم حیات اجتماعی می‌شناسد. اسلام خانواده را کانون اخلاقی جامعه فرض می‌کند و معتقد است نوع تربیت و ارتباط‌های موجود در خانواده موجب وحدت و منش

هماهنگی میان خانواده و مدرسه برای تحقق اهداف آموزشی بسیار اهمیت دارد. ارتباط مستمر والدین با معلمان و مدیریت مدرسه، همکاری در تدوین مقررات آموزشی، تأمین هزینه‌ها و فراهم کردن منابع آموزشی از زمینه‌های کلیدی مشارکت خانواده در تربیت رسمی و عمومی است.

بررسی آیات قرآن کریم و همین‌طور روایات معصومین(ع) حاکی است که خانواده به‌طور مستقیم خطاب قرار گرفته است که باید در بارگاه الهی نسبت به تکالیف تربیتی خود در تمام مراحل زندگی پاسخ‌گو باشند. خانواده نمی‌تواند از خود سلب مسئولیت کند. علاوه بر این خانواده باید در نظام تربیت رسمی و عمومی مشارکت داشته باشد تا در صورت ضعف دولت به‌طور مستقیم مسئولیت تعلیم و تربیت فرزندان خود را بر عهده گیرد. همین‌طور ماهیت تشکیکی خلافت اقتضا می‌کند که والدین به‌طور تکوینی نقش تعیین‌کننده و اساسی در تربیت فرزندان داشته باشند. در فقه اسلامی نیز تعلیم و تربیت بر خانواده تکلیف است؛ زیرا موجب جلب مصالح و دفع زیان کودک می‌شود [۱۶]. بررسی آیات در قرآن کریم از جمله تحریم: ۶، طه: ۲، مریم: ۵۵، لقمان: ۱۳ و ۱۷، هود: ۴۴ و همین‌طور روایات معصومین(ع) از قبیل شعیری (۱۳۸۲ق)، شعبه الحرائی (۱۴۰۴ق)، آمدی تمیمی (۱۴۰۷ق)، خطبه ۸۴ نهج البلاغه و عهدنامه مالک اشتر حاکی است که در دین مبین اسلام خانواده نخستین و مهم‌ترین نهاد تربیتی است که انسان را تحت تأثیر قرار داده، شاکله تربیتی وی را سامان می‌دهد و از روشن‌ترین جلوه‌گاه‌های رحمت و مودت است که به‌دلیل مناسبات و روابط ویژه عاطفی پایدارترین تأثیرهای روحی، اخلاقی و رفتاری را در ساختار تربیتی انسان بر جای می‌گذارد [۱۷].

در مجموع می‌توان گفت که اسلام به خانواده اهمیت ویژه‌ای می‌دهد و آن را سنگ بنای حیات اجتماعی و کانون اخلاقی جامعه می‌داند. از نظر اسلام خانواده مسئولیت مهمی در تربیت فرد و جامعه دارد و بدون آن تداوم نسل و آموزش اجتماعی ممکن نیست. از نظر اسلام تربیت صحیح کودکان در خانواده شرط لازم برای ایجاد نسلی سالم و عقیف است. در این دین مبین خانواده به‌طور مستقیم مسئولیت‌های تربیتی خود را در تمام مراحل زندگی دارد و بر این نکته تأکید شده است

اجتماعی است. اسلام خواستار نسلی سالم، پاک، عقیف و افتخارآفرین برای جوامع بشری است. چنین نسلی جز در دامن پاک خانواده نمی‌تواند تربیت شود. وظیفه‌ای که خانواده در قبال تربیت فرد دارد و نقش مهمی که در این زمینه ایفا می‌کند، در واقع با وظیفه او در قبال تربیت جامعه عجین است [۱۳].

از آنجاکه در حکومت اسلامی دولت اسلامی مرجعیت و اقتدار مشروع خود را از خلافت الهی دریافت می‌کند (نساء: ۶۰ و ۶۵، مائده: ۷۵، علق: ۳ و ۴، انعام: ۱۶۵ و بقره: ۲۸۶) و برحسب اصول شریعت قانون‌گذاری و بر شهروندان حکمرانی می‌کند و در هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، ارزشیابی و اصلاح نظام آموزش رسمی و عمومی مسئولیت اصلی را عهده‌دار است، به تداوم نقش تربیتی مشارکت خانواده در حوزه تربیت رسمی و عمومی معتقد است. قرآن کریم به مسئولیت تربیتی خانواده تأکید دارد؛ از جمله در آیه «یا ایها الذین آمنوا قوا انفسکم و اهلیکم ناراً و قودها الناس و الحجارة» (تحریم: ۶) می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده خود را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست، حفظ کنید.» به کار رفتن فعل امر «قُوا» در این آیه دلالت بر واجب بودن تربیت و ضرورت ایفای نقش تربیتی برای حفظ خود و خانواده از آتش جهنم دارد [۱۴]. از آیات دیگری در این زمینه باید به آیه «وَأمر اهلک بالصلوة واصبر علیها» (خانواده خود را به نماز فرمان ده و بر آن صبر داشته باش) اشاره کرد؛ البته مخاطب این آیه فقط پیامبر(ص) نیست و مقصود تمام مسلمانان هستند. نقش والدین در تربیت فرزندان به حدی است که فطرت الهی به‌ودیعت‌نهاده‌شده در ضمیر انسان را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد و آن را کم‌رنگ می‌کند. این فطرتی است که خداوند انسان را بر آن آفریده است و دگرگونی در آفرینش خداوند نیست. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: بهترین شما کسی است که نسبت به خانواده‌اش نیک‌رفتارتر باشد و من نسبت به خانواده‌ام نیک‌رفتارتر هستم [۱۵].

می‌دهند که پیشرفت تحصیلی کودکان به مشارکت آنها در مدارس، پیشینه اجتماعی و خانوادگی و کیفیت برنامه‌های یادگیری مرتبط است. والدین بر انتظارات علمی کودکان تأثیر می‌گذارند و این تأثیر بر میزان مشارکت و موفقیت علمی آنها مشهود است. تعامل مدرسه و خانواده به گسترش جامعه یادگیری کمک می‌کند و اعتماد و همکاری گروهی را تقویت می‌کند. احساس تعهد و تعلق به محیط آموزشی موجب مشارکت افراد در تصمیم‌گیری‌های آموزشی می‌شود. جلسات گفت‌وگو به حل مشکلات کمک می‌کند و بینش و دانش اعضا را افزایش می‌دهد. احترام به خدمات افراد در مدرسه باعث ارتقای عملکرد و ایجاد احساس امنیت و رفاه می‌شود. این عوامل در نهایت به تأمین منابع و امکانات برای برنامه‌های خارج از مدرسه با حمایت خانواده می‌انجامد.

که تعلیم و تربیت وظیفه خانواده است و از آن در جایگاه نخستین نهاد تربیتی که تأثیر عمیقی بر شخصیت و رفتار فرد دارد و روابط عاطفی در آن پایدارترین آثار را در تربیت انسان به جا می‌گذارد، نام برده شده است.

ویژگی‌ها و مختصات الگوی مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

الف. اهداف و نتایج مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

در مجموع می‌توان گفت که برای توسعه‌یافتگی تقویت آموزش و پرورش و مشارکت در آن ضروری است. تجربیات جهانی نشان می‌دهد کشورهایی که به این موضوع توجه می‌کنند، در توسعه علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی موفق‌تر هستند. مشارکت به تحقق توسعه همه‌جانبه کمک می‌کند. پژوهش‌ها نشان

نمودار ۱. الگوی مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی

جدول ۵. اهداف و نتایج مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

اهداف و نتایج	توضیحات
توسعه‌یافتگی	برای توسعه‌یافتگی ضرورت دارد همواره در سیاست‌گذاری‌های کلان اجتماعی و اقتصادی دو عنصر آموزش و پرورش و مشارکت را تقویت کنیم. تجارب جهانی نشان می‌دهد که هر کشوری که به آموزش و پرورش خود توجه نموده و در زمینه مشارکت فعال عمل کرده است، توانسته است به حد پذیرفته‌شده‌ای از توسعه علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دست یابد؛ بنابراین مشارکت موجب می‌شود توسعه همه‌جانبه تحقق یابد.
پیشرفت تحصیلی و افزایش کیفیت یادگیری دانش‌آموزان	نتایج نشان می‌دهد که پیشرفت تحصیلی کودکان به‌طور مثبتی با مشارکت آن‌ها در مدارس، پیشینه اجتماعی و خانوادگی آن‌ها و همچنین کیفیت بالاتر برنامه‌های یادگیری دانش‌آموزان ارتباط دارد.
استمرار فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	زمینه استمرار مطلوب فعالیت‌های آموزشی و پرورشی را فراهم می‌سازد. هرچند پژوهش‌های وسیع درباره این موضوع نشان داده است که علاوه بر اینکه مدرسه رفتن همواره در جلوگیری از نابرابری اجتماعی نقش ندارد، برخلاف آن ممکن است تفاوت‌های اجتماعی کنونی را در جایگاهی در میان شهروندان حفظ و بازسازی کند.
تأثیر مشارکت والدین در فعالیت مدرسه روی توقع‌ها و انتظارات دانش‌آموزان	والدین بر توقع‌ها و انتظارات علمی کودکان خود تأثیرگذارند و در نتیجه میزان مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های مدرسه و موفقیت علمی‌شان را تحت تأثیر قرار می‌دهند.
گسترش جامعه یادگیری دانش‌آموزان	تعامل و مشارکت مدرسه و خانواده باعث گسترش جامعه یادگیری دانش‌آموزان در خارج از مدرسه می‌شود.
تقویت همکاری گروهی	اعتماد و اطمینان متقابل در مدرسه ایجاد شده، همکاری گروهی تقویت می‌شود.
تقویت احساس تعهد و تعلق و پیوستگی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های آموزشی	افراد احساس تعهد نموده، در تصمیم‌گیری‌های آموزشی مشارکت می‌کنند. هر عضو محیط آموزشی به مدرسه و گروه خود احساس تعلق و پیوستگی می‌کند و می‌تواند منشأ خدمات برجسته باشد.
تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات لازم	برای حل مشکلات با ایجاد جلسه‌های گفت‌وگوشنود اطلاعات لازم در اختیار همگان قرار می‌گیرد. پیشنهادها و نظرات اعضا مورد توجه قرار گرفته، بینش و دانش عمیق، تصمیم‌گیری مؤثر، ابتکار و نوآوری ایجاد می‌شود.
ارتقای کیفیت عملکرد افراد و مدرسه	کارکنان مدرسه از طریق معتبر شناختن خدمات افراد به خود و دیگران احترام می‌گذارند. موجب ارتقای عملکرد کارمندان و مدیران مدرسه می‌شود و افراد با احساس آسایش و امنیت خاطر به احساسات و رفاه فردی توجه کافی معطوف و مبدول می‌دارند.
توسعه منابع مالی و فراهم شدن امکانات و تجهیزات لازم و کافی	به تهیه و فراهم شدن منابع و امکانات و تجهیزات و جذب پشتوانه جدید برای برنامه‌های خارج از مدرسه با حمایت‌های خانواده می‌انجامد.

دوجانبه درخور ملاحظه است؛ اما ارتباط میان دو نهاد و ایجاد مشارکت بین آن‌ها همراه با اصولی باید صورت گیرد که می‌توان آن‌ها را به شرح زیر جمع‌بندی کرد:

ب. اصول مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی
 رابطه مدرسه و خانواده به‌صورت همکاری متقابل و

جدول ۶. اصول مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

اصول	توضیحات
اصل اعتقاد به ارتباط	خانواده نسبت به ارتباط و اثرهای آن اعتقاد داشته باشد و تربیت را حاصل ارتباط با مدرسه بدانند. گاهی مسئله این است که اعتقاد به ارتباط نداریم. تربیت اصولاً قسمت‌کردنی نیست؛ یعنی هم خانه به‌طور کامل در مقابل تربیت کودک مسئول است و هم مدرسه باید به‌طور کامل در مقابل تربیت دانش‌آموز پاسخ‌گو باشد؛ بنابراین هم والدین و هم مربیان باید نسبت به برقراری ارتباط و تأثیر مثبت آن اعتقاد راسخ داشته باشند. در واقع باور داشتن به ارتباط ما را به تحریک بیشتر وامی‌دارد.
اصل مطیع بودن	اگر دو نهاد بخواهند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، باید از اوضاع و احوال باخبر باشند؛ به عبارت دیگر پدر و مادر برای برقراری ارتباط با مدرسه باید از وضع تحصیلی فرزند خود آگاه باشند، دوستان او را بشناسند و... . اولیای مدرسه نیز باید از ضوابط، مقررات، آیین‌نامه‌ها، بخش‌نامه و... مطلع باشند و بعضی از آن‌ها را به اطلاع پدران و مادران نیز برسانند.
اصل حفظ حرمت و احترام	حرمت هرکسی در هر موقعیتی باید حفظ شود و مدرسه و خانه باید رابطه متقابل و محترمانه داشته باشند. انسان‌ها در هر شرایط و مقامی قرار بگیرند، مایل نیستند حرمت آنان شکسته شود؛ بنابراین باید حرمت هم والدین و هم کادر مدرسه توسط دو طرف حفظ شود. اگر این حرمت‌ها شکسته شود، ارتباط قطع خواهد شد. اگر با افراد با روی گشاده مواجه شویم، ترغیب خواهند شد که طرح‌های خود را با ما در میان بگذارند و در همه زمینه‌ها با ما همکاری کنند.
اصل استمرار	ارتباط‌های موردی در مدرسه مشکل را حل نمی‌کند؛ بلکه این استمرار است که ارتباط را نافذ می‌کند. استمرار باعث می‌شود که ما اطلاعات به‌هنگام داشته باشیم. استمرار و مداومت در ارتباط میان خانه و مدرسه سبب می‌شود که فرزندان ما در مصونیت کامل به سر برند.
اصل سازگاری و انتقادگری	ما باید انتقادهای دیگران بپذیریم؛ یعنی سازگاری منطقی و منتقد بودن هر دو لازمه زندگی اجتماعی است. هم اولیای دانش‌آموزان و هم مدیران مدارس باید انتقادهای همدیگر را بپذیرند و این انتقادهای جهت‌به‌بود و اصلاح‌آمور بدانند. ما نباید انتظار داشته باشیم که دیگران تمام حرف‌های ما را تأیید کنند و با همه حرف‌های ما هماهنگ باشند.
اصل اعتماد متقابل	مدرسه و معلمان باید نگهدارنده اسرار مردم باشند تا مورد اطمینان واقعی قرار بگیرند و خدای‌ناکرده از اسرار خانواده سوءاستفاده نکنند. مدیران و معلمان مدارس باید محل اطمینان والدین باشند و بالعکس. اعتماد متقابل در انسان آرامش ایجاد می‌کند
اصل زمینه‌یابی در ارتباط	اولیا و مربیان در ارتباط با یکدیگر باید علت‌نگر باشند و به علل رفتارهای متقابل توجه کنند تا این ارتباط اثربخش باشد.
اصل خوب شنیدن و خوب گفتن	اگر اولیا و مربیان خوب گفتن و خوب شنیدن را در ارتباط میان خانه و مدرسه مراعات کنند، انجمن اولیا و مربیان به مراتب موفق‌تر خواهد بود.
اصل ارزشیابی	ارزشیابی سبب می‌شود که درباره خود و رفتارمان بیندیشیم و خودمان را اصلاح کنیم.
اصل چهره‌به‌چهره	در این ارتباط مسئله و مشکلات به‌راحتی مطرح می‌شوند و راه‌حل‌های مناسب نیز ارائه می‌شوند. گفت‌وگوی صمیمانه و چهره‌به‌چهره مناسب سبب می‌شود بخش عمده‌ای از مسائل بین دو طرف حل شود.
اصل انسجام	یعنی اینکه اعضای هر گروه (خانواده و مدرسه) تکالیف خود را مشخص کرده باشند و بدان عمل کنند و نسبت به حقوق یکدیگر احترام بگذارند؛ یعنی ارتباط اصولی میان اعضا برقرار باشد.

ج. روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی را می‌توان به شرح جدول ۷ جمع‌بندی کرد: در مجموع می‌توان گفت که مشارکت والدین در نظام آموزشی به ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های آموزشی و پرورشی کمک می‌کند و شامل شرکت در جلسه‌ها با معلمان، شناسایی مشاغل و هدایت تحصیلی، برگزاری مسابقات و ارائه حمایت‌های مالی و مادی به مدارس می‌شود. این همکاری‌ها می‌تواند شامل کمک به دانش‌آموزان بی‌بضاعت، برگزاری گردش‌های علمی و تشویق به انجام فرایض دینی هم باشد. همچنین، دولت باید بستر لازم برای نهادینه کردن فرهنگ مشارکت را فراهم کند، حذف موانع اداری، جلب همکاری ارگان‌ها، تشکیل مراکز همکاری خانه و مدرسه، افزایش آگاهی خانواده‌ها و جامعه نسبت به اهمیت مشارکت و تشکیل اجتماع‌های صمیمی نیز از دیگر راهکارهای مؤثر در بهبود مشارکت در امور آموزشی است. این اقدام‌ها به بهسازی محیط آموزشی، تأمین امکانات و تجهیزات و ایجاد ارتباط مؤثر بین مدارس و جامعه کمک می‌کند.

در مجموع می‌توان گفت که خانواده باید به ارتباط با مدرسه و تأثیر آن در تربیت اعتقاد داشته باشد. این ارتباط متقابل بین والدین و مربیان ضروری است و هر دو طرف باید از وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان و مقررات مدرسه آگاه باشند. حفظ حرمت و احترام میان والدین و کادر مدرسه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا شکستن این حرمت می‌تواند ارتباط را قطع کند. استمرار ارتباط اطلاعات به‌روز را فراهم می‌کند و به مصونیت فرزندان کمک می‌کند. انتقاد سازنده باید پذیرفته شود تا به بهبود امور کمک کند. اعتماد متقابل بین والدین و معلمان باید برقرار باشد و مدیران مدارس باید حافظ اسرار خانواده‌ها باشند. توجه به علت رفتارها و رعایت مهارت‌های گفتن و شنیدن در ارتباطات می‌تواند به موفقیت انجمن اولیا و مربیان کمک کند. ارزشیابی و گفت‌وگوی صمیمانه می‌تواند مشکل‌ها را شناسایی کند و راه‌حل‌های مناسب ارائه دهد. در نهایت اعضای خانواده و مدرسه باید به تکالیف و حقوق یکدیگر احترام بگذارند و ارتباط اصولی برقرار کنند.

جدول ۷. روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

روش‌ها	توضیحات
روش‌های مربوط به آموزش و تربیت	همکاری در ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مدرسه و خانواده شرکت در جلسه‌های مشترک با معلمان برای بهبود فعالیت‌های مدارس مساعدت در شناسایی مشاغل و هدایت تحصیلی و شغلی فراگیران همکاری در برگزاری مسابقات‌های گوناگون آموزشی و پرورشی در مدارس مساعدت در شناسایی نیازهای آموزشی و پرورشی فراگیران
روش‌های مربوط به دانش‌آموزان	همکاری در تهیه هدایا و جوایز به منظور تشویق و ترغیب دانش‌آموزان همکاری در شناسایی و ارائه خدمات به دانش‌آموزان بی‌بضاعت همکاری در برگزاری گردش‌های علمی، آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان مشارکت و همکاری در برگزاری مراسم و تشویق دانش‌آموزان به انجام فرایض دینی
روش‌های مربوط به منابع مالی و اداری	ارائه کمک‌های مالی و مادی به مدارس مساعدت فکری به مدیریت مدرسه در اداره بهتر واحد آموزشی همکاری در جذب و جلب کمک‌های مالی و مادی خیرین به مدارس

ادامه جدول ۷. روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

توضیحات	روش‌ها
بهبود کارکردهای درونی و بیرونی آموزش و پرورش برای جلب رضایت نسبی خانواده‌ها جهت زمینه‌سازی مشارکت	روش‌های مربوط به کارکردها و کیفیت آموزش
<p>دولت در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود در جهت نهادینه کردن فرهنگ مشارکت با بسترسازی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و... در جامعه تلاش کند.</p> <p>به کارگماری افراد باتجربه و آموزش دیده در امور مربوط به مشارکت</p> <p>اشاعه مدون تجربه‌های مدیران، معلمان، انجمن‌ها، سازمان‌ها و نهادهای موفق در مشارکت در تمام مدارس بهره‌گیری از روش‌هایی نظیر نوآوری و نونگری در سیستم آموزشی در مسیر مدیریت مشارکتی، تحول در مدیریت و بهبود نظام تصمیم‌گیری، بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های شوراهای آموزش و پرورش در جهت توسعه مشارکت، استفاده از رسانه‌های جمعی به ویژه صداوسیما در جهت نهادینه کردن فرهنگ مشارکت، توجیه اولیا و مربیان از راه برگزاری جلسه‌های آموزشی</p> <p>توجیه مدیران مدارس نسبت به نقش مشارکت اولیای دانش‌آموزان در بیشتر اهداف واحدهای آموزشی تا خود مدیران امر مشارکت اولیا را تسهیل کنند</p> <p>پیش‌بینی سازوکاری برای انعکاس نتایج مشارکت مردمی به اولیا</p> <p>دادن اختیارات بیشتر در آیین‌نامه اجرایی مدارس به انجمن اولیا</p> <p>توسعه مشارکت اولیا در امور مدارس قانونمند گردد.</p> <p>اصلاح ساختار فعلی آموزش و پرورش و حرکت به سوی غیرمتمرکز کردن و دادن آزادی نسبی به مدارس</p> <p>در امور آموزش و پرورش</p> <p>حذف موانع مشارکت از جمله موانع اداری و ساختاری</p> <p>برنامه‌ریزی و سازماندهی اصولی و ساختاری برای توسعه مشارکت والدین در امور مدارس</p> <p>جلب همکاری تنگاتنگ ارگان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی با آموزش و پرورش</p> <p>تشکیل مرکز همکاری‌های خانه و مدرسه (اتاق خاصی برای حضور اولیا و تقویت همکاری‌های آن‌ها که در آن انواع همکاری‌های داوطلبانه اولیا برای کمک به مدرسه طراحی می‌شود و به مرحله اجرا درمی‌آید.</p> <p>این فعالیت‌های داوطلبانه طیف گسترده‌ای از انواع کمک‌ها از کمک به آموزش تا پشتیبانی را در بر می‌گیرد.)</p> <p>اجرای برنامه راهنمایی و مشاوره خانواده (که در آن مشاورانی برای کمک به خانواده‌ها در مسیر حمایت از تحصیل دانش‌آموزان به کار گرفته می‌شوند.)</p> <p>تشکیل گروه اقدام‌پژوهی (که در آن تیمی از معلمان و کارکنان مدرسه به صورت داوطلبانه راه‌های گسترش همکاری‌های بین خانه و مدرسه را مطالعه می‌کنند و درباره وضعیت موجود، نگرش‌ها و راه‌های پیشنهادی برای بهبود همکاری و ظرفیت‌ها بحث می‌کنند. این گروه کار خود را در قالب طرح‌های اقدام پژوهی طراحی می‌کند و به مرحله اجرا درمی‌آورد.)</p> <p>فراهم ساختن زمینه‌های فعالیت همه عناصر آموزش و پرورش (دانش‌آموزان، معلمان، اولیا و دیگر عوامل انسانی)</p>	روش‌های مربوط به ساختاری مدیریتی

ادامه جدول ۷. روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

روشن‌ها	توضیحات
روش‌های مربوط به بسترسازی فرهنگی	افزایش سطح آگاهی و برانگیختن مردم، توسعه انگیزش و حفظ انگیزش خانواده‌ها به مشارکت در امور مدرسه و اینکه نمی‌توان تحقق اهداف تعلیم و تربیت را به تنهایی بر دوش یک نهاد دولتی به نام وزارت آموزش و پرورش گذارد. ایجاد بستر فعالیت‌ها و انگیزه‌های مشارکت در جامعه با همکاری تنگاتنگ ارگان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی با آموزش و پرورش اصلاح برداشت و تصور محدود مسئولان آموزش و پرورش و مردم نسبت به مفهوم مشارکت تهیه برنامه‌هایی کوتاه‌مدت و بلندمدت در زمینه اهمیت مشارکت و نقش آن در پیشبرد آموزش و پرورش و پخش در رسانه‌های گروهی تشکیل اجتماعات صمیمی به منظور آشنایی والدین، دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و مسئولان رده‌های بالا تکریم منزلت مشارکت‌کنندگان و تقدیر از آن‌ها بهره‌گیری از فرهنگ زنده و موجود مشارکت به خصوص فعال‌سازی فرهنگ وقف در میان مردم تلاش برای جلب مشارکت فکری و تخصصی مردم در کنار دیگر مشارکت‌ها
روش‌های مربوط به تسهیلات و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی	همکاری در تأمین امکانات بهداشتی و کمک‌های اولیه مدارس مساعدت در تهیه وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی مدارس مشارکت در بهسازی و زیباسازی محیط و فضاهای آموزشی همکاری در تعمیر و مرمت ساختمان و امکانات و تجهیزات مدارس
روش‌های مربوط به رابطه مدرسه و جامعه	حضور فعال در انجمن اولیا و مربیان مدارس همکاری در انعکاس نظرها و انتظارات مردم از مدارس مساعدت در برقراری ارتباط مؤثر مدارس با مساجد و اماکن مذهبی و دینی

د. ابعاد مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

ابعاد مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی را می‌توان به شرح جدول ۸ جمع‌بندی کرد:
 در مجموع می‌توان گفت که مشارکت در مدرسه می‌تواند به شکل تک‌بعدی و چندبعدی تقسیم شود. در مشارکت تک‌بعدی که غالباً شامل کمک‌های مالی است، مشارکت‌کنندگان به‌طور مستقیم در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی آموزشی دخالت ندارند. این نوع مشارکت ممکن است آگاهانه (با درک نیاز آموزش و پرورش) یا ناآگاهانه (بدون درک اهمیت واقعی) باشد. در مشارکت

چندبعدی افراد به‌طور فعال در فرایندهای آموزشی و پرورشی مشارکت می‌کنند و با نهادهای آموزشی همکاری می‌کنند تا توانایی‌های علمی و عملی دانش‌آموزان و معلمان را افزایش دهند. این نوع مشارکت نیازمند آگاهی و شناخت عمیق از مسائل آموزشی است. مشارکت جامعه‌مدرسه همچون فرایندی سازمان‌یافته و آگاهانه شامل اقدام جمعی افراد جامعه برای سهم شدن در تصمیم‌گیری‌های آموزشی است. این مشارکت می‌تواند داوطلبانه یا اجباری باشد و با توجه به نظام‌های حاکمیتی و نگرش مسئولان ممکن است به مشارکت سیاسی نیز بینجامد.

جدول ۸. ابعاد مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

ابعاد	توضیحات
مشارکت یک‌بعدی	در این نوع مشارکت به‌ویژه در مدرسه یک بعد از مشارکت مطرح است، مثل کمک‌های مالی. در چنین شرایطی وقتی که کمک مالی ارائه می‌شود، هم از نظر مشارکت‌کننده و هم از نظر مشارکت‌جو کار تمام‌شده تلقی می‌شود. این نوع مشارکت عام یا خودیاری است، مثل کمک مالی به مدرسه یا انجام برخی از کارهای عمرانی آن و سپردن بقیهٔ مسائل به مسئولان آموزش و پرورش. مشارکت‌کننده در تصمیم‌گیری و سهم‌شدن در برنامه‌ریزی و اجرا و دیگر فرایندهای آموزشی دخالت چندانی ندارد. مشارکت تک‌بعدی ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه باشد. آگاهانه به این معنا که کمک‌کننده مالی می‌داند که آموزش و پرورش نیاز به کمک دارد؛ در نتیجه به یاری آن می‌شتابد. ناآگاهانه به این معنا که مشارکت‌کننده نه از روی درک اهمیت آموزش و پرورش، بلکه با انگیزه‌های گوناگون به‌طور مقطعی دست به این کار می‌زند.
مشارکت چندبعدی	در این نوع مشارکت در عرصه‌های گوناگون مادی و مالی مشارکت‌کنندگان فعال می‌شوند؛ مثل مشارکت فکری یا مشارکت فکری و مالی. مشارکت‌کنندگان فکری برای افزایش توانایی‌های علمی و عملی دانش‌آموزان و معلمان و دست‌اندرکاران با نهادهای آموزشی پیوند گسترده برقرار می‌کنند و در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و اجرا و به‌طور کلی در فرایندهای آموزشی و پرورشی مشارکت می‌کنند. در این مشارکت آگاهی و شناخت بنیاد مشارکت را تشکیل می‌دهد.
مشارکت جامعه‌مدرسه	مشارکت جامعه‌مدرسه نوعی از مشارکت اجتماعی است که آن را می‌توان فرایند سازمان‌یافته‌ای دانست که از سوی افراد جامعه به‌صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص به‌منظور سهم‌شدن در تصمیم‌گیری‌ها در فرایند آموزش در مدرسه انجام می‌گیرد. با توجه به مطالب ذکرشده مشارکت در نظام آموزشی از جمله مدرسه را می‌توان از نوع مشارکت‌های اجتماعی به حساب آورد که می‌تواند یک‌بعدی یا چندبعدی و داوطلبانه یا اجباری باشد؛ البته با توجه به سیستم‌های حاکمیتی موجود در جامعه و نوع نگرش سردمداران می‌تواند باعث مشارکت سیاسی هم بشود.

تفسیر و تحلیل نتایج تحقیق

از نظر اسلام خانواده در جایگاه نخستین و مهم‌ترین نهاد تربیتی در اسلام پایدارترین تأثیرات روحی، اخلاقی و رفتاری را در ساختار تربیتی انسان بر جای می‌گذارد. براین اساس در اسلام به خانواده در جایگاه کانون اخلاقی جامعه اهمیت زیادی داده شده است و اعتقاد به این است که نسل سالم، پاک، عقیف و افتخارآفرین در خانواده تربیت می‌شود، تداوم جوامع جز در سایهٔ سازمان خانواده ممکن نیست و براین اساس به‌طور مستقیم خانواده برای انجام تکالیف تربیتی خود در تمام مراحل زندگی و ضرورت پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری خطاب شده است تا در هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، ارزشیابی و اصلاح نظام آموزش رسمی و عمومی نقش‌آفرینی کند. نتایج حاصل از این بررسی گویای این است که ساختار و

ادارهٔ آموزش و پرورش هر کشور متأثر از وضعیت سیاسی، فرهنگی و... است و براین اساس و با توجه به موقعیت خاص فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعهٔ ایران، مثل تجربهٔ آمریکا، ساختار و ادارهٔ آموزش و پرورش باید به سمت غیرمتمرکز که امکان مشارکت خانواده را بیشتر می‌کند، حرکت کند و دخالت دولت نیز در چارچوبی مشخص و به صورت کلی و در بعد سیاست‌گذاری کلان صورت گیرد و دخالت و مشارکت به سمت لایه‌های اول هدایت و حمایت شود و به این شکل از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های محیطی در ابعاد مختلف مالی، کالبدی، انسانی و... استفادهٔ بهینه می‌شود و در کنار آن این موضوع ضمن تقویت اقتصاد مدرسه ابعاد و تنوع مشارکت را نیز سبب می‌شود، به تنوع زبانی، اقلیمی، نژادی قومی، مذهبی و... توجه می‌شود و در کل انگیزه و میزان مشارکت را افزایش می‌دهد. هرچند برخی فکر

در بیشتر مشارکت‌ها صادق است و کاربرد دارد و برای انجام اثر بخش کارها باید راهنمای عمل باشد. توجه و رعایت هریک از این اصول می‌تواند کیفیت و کمیت مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی را تحت تأثیر قرار دهد. متولیان و دست‌اندرکاران موضوع باید ضمن اشراف به جزئیات هریک از این اصول، آن‌ها را همچون باور و اعتقاد قبول داشته، خود را ملزم به رعایت کردن آن‌ها کنند تا زمینه‌ساز مشارکت بهتر و اثربخش‌تر خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی شوند. استفاده از روش‌های مناسب و مطلوب برای مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی هم مهم و تأثیرگذار است. روش‌ها مجموعه شیوه‌ها و تدابیری است که برای شناخت حقیقت به دور از خطا به کار برده می‌شود. روش در مقایسه با اصل مشخص‌تر و کاربردی‌تر است. روش‌ها به ما می‌گویند که برای رسیدن به مقصود چه باید بکنیم. براساس بررسی‌هایی که در این تحقیق انجام شد، دامنه روش‌های مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی گسترده است که می‌توان آن‌ها را از نظر ماهیت و موضوع مشارکت به هفت دسته‌ای که در این تحقیق به دست آمده است، تقسیم‌بندی کرد. در هر کدام از این هفت دسته روش‌های مختلفی براساس پیشینه استخراج شده که این روش‌ها به بوته آزمایش رسیده است؛ از این رو دست‌اندرکاران می‌توانند با رعایت نکاتی و متناسب‌سازی با شرایط از آن‌ها استفاده کنند. سطوح و اشکال مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی هم در سه بعد تفکیک پذیر است. در مشارکت یک‌بعدی به‌ویژه در مدرسه یک بعد از مشارکت مطرح است، مثل کمک‌های مالی. در چنین وضعیتی وقتی که کمک مالی ارائه می‌شود، هم از نظر مشارکت‌کننده و هم از نظر مشارکت‌جو کار تمام‌شده تلقی می‌شود. این نوع مشارکت عام یا خودیاری است؛ مثل کمک مالی به مدرسه یا انجام برخی از کارهای عمرانی آن و سپردن بقیه مسائل به مسئولان آموزش و پرورش. مشارکت‌کننده در تصمیم‌گیری و سهم شدن در برنامه‌ریزی و اجرا و

می‌کنند اهداف و نتایج مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت محدود و دربرگیرنده ابعاد مالی و کالبدی و برای رفع مشکلات و مسائل پیش روی مدیر برای اداره مدرسه است، ابعاد گسترده و زیادی را در بر می‌گیرد؛ به عبارت دیگر اهداف و نتایج مشارکت خانواده در نظام تعلیم و تربیت، شامل اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت است. در ابعاد بلندمدت اهداف و نتایج مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت تحقق اهداف آموزش و پرورش است که به توسعه‌یافتگی کشور در ابعاد علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌انجامد؛ اما در اهداف و نتایج میان‌مدت و کوتاه‌مدت که در نهایت اهداف و نتایج بلندمدت را هم متأثر می‌کند، نتایج بررسی نشان می‌دهد که مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت به پیشرفت تحصیلی و افزایش کیفیت یادگیری دانش‌آموزان می‌انجامد. براساس این مشارکت، همفکری، همکاری و هماهنگی‌هایی که بین خانواده‌ها و نظام تعلیم و تربیت شکل می‌گیرد، جامعه یادگیری دانش‌آموزان گسترش پیدا می‌کند که این امر هم عمق یادگیری و هم موضوعات یادگیری آن‌ها را گسترش می‌دهد. شکل‌گیری این همکاری باعث می‌شود فعالیت‌های آموزشی و پرورشی در خارج از کلاس درس و مدرسه استمرار یابد و یکی از دلایل این امر این است که شکل‌گیری مشارکت، همفکری، همکاری و هماهنگی‌هایی بین خانواده‌ها و نظام تعلیم و تربیت روی توقع‌ها و انتظارات دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. از طرف دیگر با همکاری‌ها و هماهنگی‌هایی که شکل گرفته است، می‌توان انتظار داشت که اطلاعات بین خانواده‌ها و نظام تعلیم و تربیت جریان پیدا کند که یکی از اثرهای این اتفاق تقویت همکاری گروهی، تقویت احساس تعهد و تعلق و پیوستگی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و نیز تصمیم‌گیری براساس اطلاعات است که این امر می‌تواند در کارایی نظام و ارتقای کیفیت نمود پیدا کند. لازم به ذکر است مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی تابع اصولی باید باشد. اصول به‌منزله دستورالعمل کلی و نیز همچون راهنمای عمل است که

تبلیغات در شکل‌گیری فضا و بستر فرهنگی مناسب در زمینه مشارکت، پژوهش‌هایی در خصوص تبلیغات مؤثر و بستر تبلیغات موجود انجام شود، پیش‌نیازهای منابع انسانی به منظور آموزش والدین برای مشارکت هرچه بیشتر در مدارس و روش‌های تأمین آن‌ها پژوهش شود و نگرش دست‌اندرکاران، مدیران ارشد و سیاست‌گذاران نظام آموزشی در خصوص ابعاد مشارکت والدین و موانع آن، زمینه‌های مشارکت خانواده‌ها در نظام تعلیم و تربیت و نقش مدیران مدارس در جلب مشارکت خانواده‌ها بررسی شود.

منابع

۱. پوررجب معصومه، پناهی درچه اکبر، افلاکی امیراسلان. نقش مشارکت والدین در دستیابی به اهداف آموزشی. پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، دی ۱۳۹۷؛ شماره ۷: ۳۲-۳۹.
۲. زارع، زینت. بررسی نقش انجمن اولیا و مربیان در بهبود کیفی آموزش در مدارس دولتی ابتدایی دخترانه شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۳۹۴.
۳. میتچل، دیوید. نقش و جایگاه خانواده در آموزش و پرورش فراگیر. ترجمه آناهیتا خضری؛ کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی. تعلیم و تربیت استثنایی، دی ۱۳۸۸؛ شماره ۹۷: ۱۱۹-۱۲۳.
۴. صمدی، معصومه. واکاوی بازدارنده‌های مشارکت خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی. نشریه علمی فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، ۱۴۰۳؛ سال ۱۹، شماره ۶۸: ۹۵-۱۱۸.
۵. مددلو قهرمان، سعادت‌مند زهره، یارمحمدیان محمدحسین. شناخت مؤلفه‌های مشارکت والدین در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی. فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۳۹۸؛ ۱۰(۴): ۲۳۴-۲۵۱.

دیگر فرایندهای آموزشی دخالت چندانی ندارد. مشارکت تک‌بعدی ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه باشد. آگاهانه به این معنا که کمک‌کننده مالی می‌داند که آموزش و پرورش نیاز به کمک دارد؛ در نتیجه به یاری آن می‌شتابد. ناآگاهانه به این معنا که مشارکت‌کننده نه از روی درک اهمیت آموزش و پرورش، بلکه با انگیزه‌های گوناگون به‌طور مقطعی دست به این کار می‌زند. در مشارکت چندبعدی مشارکت در عرصه‌های گوناگون مادی و مالی فعال می‌شود، مثل مشارکت فکری یا مشارکت فکری و مالی. مشارکت‌کنندگان فکری برای افزایش توانایی‌های علمی و عملی دانش‌آموزان، معلمان و دست‌اندرکاران با نهادهای آموزشی پیوند گسترده برقرار می‌کنند و در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و به‌طور کلی در فرایندهای آموزشی و پرورشی مشارکت می‌کنند. در این مشارکت آگاهی و شناخت بنیاد مشارکت را تشکیل می‌دهد. مشارکت جامعه‌مدرسه نوعی از مشارکت اجتماعی است که آن را می‌توان فرایند سازمان‌یافته‌ای دانست که از سوی افراد جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص به‌منظور سهم‌شدن در تصمیم‌گیری‌ها در فرایند آموزش در مدرسه انجام می‌گیرد. با توجه به مطالب ذکرشده مشارکت در نظام آموزشی از جمله مدرسه را می‌توان از نوع مشارکت‌های اجتماعی به حساب آورد که می‌تواند یک‌بعدی یا چندبعدی و داوطلبانه یا اجباری باشد؛ البته با توجه به سیستم‌های حاکمیتی موجود در جامعه و نوع نگرش سردمداران می‌تواند باعث مشارکت سیاسی هم بشود. در نهایت می‌توان گفت که مشارکت خانواده و نظام تعلیم و تربیت به توسعه منابع مالی و فراهم شدن امکانات و تجهیزات لازم و کافی برای اداره راحت‌تر و بدون دغدغه‌تر مدارس می‌انجامد و این فرصت را به مسئولان می‌دهد که به‌جای درگیر شدن در موضوع‌های مهم ولی غیراصولی، فرصت لازم را برای تفکر و توجه به موضوع‌های اساسی‌تر و مهم‌تر در تربیت دانش‌آموزان داشته باشند؛ از این رو پیشنهاد می‌شود با توجه به تأثیر

۱۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی. مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. با همکاری شورای عالی آموزش و پرورش. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰.
۱۲. شوشتری اکرم، خزامی پروین. چارچوبی برای مشارکت والدین و مدرسه با ادغام عوامل و فرایندهای مرتبط. فصلنامه علمی پژوهش‌های نوین در آموزش و پرورش، ۱۴۰۳؛ جلد ۵، شماره ۱: ۶۱-۷۰.
۱۳. حاج‌بابایی، حمیدرضا. نقش تربیت خانواده در اسلام. فصلنامه خانواده، ۱۳۹۰؛ شماره ۱۱: ۵۲-۷۳.
۱۴. علم‌الهدی، جمیله. مناسبات تربیتی خانواده و دولت. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۱۳۸۸؛ شماره ۱۷: ۷۳-۹۲.
۱۵. ری‌شهری، محمد. میزان الحکمه. تهران: مرکز نشر الاعلام الاسلامی، ۱۳۷۹.
۱۶. علم‌الهدی، جمیله. فلسفه تعلیم و تربیت رسمی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، ۱۴۸۶.
۱۷. صمدی معصومه، رضایی منیره. بررسی نقش تربیتی خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی از دیدگاه علم و دین. فصلنامه پژوهشی در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۳۹۰؛ شماره ۱۲: ۹۵-۱۱۷.
6. Chen, Grac. Parental involvement is key to student success. Available <http://publicschoolreview.com>. 2018; Last Visited: 2020/3/11.
7. Boonk L, Gijsselaers H. J. M, Ritzen H, Brand-Gruwel S. A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. Educational Research Review. 2018; 24, 10-30. DOI: 10.1016/j.edurev.2018.02.001 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1747938X18301027>
8. Karbach J, Gottschling J, Spengler M, Hegewald K, Spinath F. M. Parental involvement and general cognitive ability as predictors of domain-specific academic achievement in early adolescence. Learning and Instruction. 2013; 23: 43-51. DOI: 10.1016/j.learninstruc.2012.09.004 <https://psycnet.apa.org/record/2013-02439-007>
۹. سند تحول راهبردی آموزش و پرورش، نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در افق چشم انداز مصوب ۸۲۶ مورخ ۱۳۸۹/۵/۲.
۱۰. شورای عالی انقلاب فرهنگی. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. با همکاری شورای عالی آموزش و پرورش. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰.